

Manuál k tvorbe obsahovej stránky vzdelávacieho programu vydaný Akreditačnou komisiou v oblasti práce s mládežou

V zmysle Zákona č. 282/2008 Z.z. o podpore práce s mládežou a o zmene a doplnení zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov sa akreditáciou rozumie oprávnenie uskutočňovať činnosti v oblasti práce s mládežou vzdelávacieho charakteru, ktorých výsledkom je získanie odbornej spôsobilosti. O akreditáciu vzdelávacieho programu môže požiadať fyzická alebo právnická osoba uvedená v § 15 ods. 2 zákona. Tento dokument je vecným odporúčaním Akreditačnej komisie v oblasti práce s mládežou pre žiadateľov pri tvorbe obsahovej stránky vzdelávacieho programu. Princípy obsiahnuté v manuáli sa zohľadňujú pri posudzovaní žiadosti o akreditáciu.

Štruktúra manuálu

Prvé tri kapitoly manuálu sa zaoberajú všeobecne platnými didaktickými princípmi a terminologickými vymedzeniami, ktoré sa venujú normatívnej (obsahovej) stránke vzdelávacieho procesu. Ich poznanie je potrebné, aby kvalita obsahovej stránky žiadosti spĺňala kritériá na udelenie akreditácie. Štvrtá kapitola nadväzuje na predošlé tri a je venovaná piatim častiam žiadosti o akreditáciu, ktoré sa týkajú jej obsahovej stránky. Sú v nich formulované usmernenia pre žiadateľov, ako diferencovať a formulovať obsah jednotlivých položiek v žiadosti tak, aby sa vyhli duplicitným formuláciám.

1. Obsah a proces vzdelávania
2. Čo je cieľ, aké druhy cieľov je potrebné vo vzdelávacom programe formulovať?
3. Ako formulovať špecifický cieľ a načo sú nám taxonómie?
4. Usmernenia k tvorbe obsahovej stránky pri písaní žiadosti o akreditáciu
  4. 1 Zámer programu alebo hlavný cieľ (krátka charakteristika VP)
  4. 2 Profil absolventa (formulovanie kompetencií)
  4. 3 Vzdelávacie ciele programu
  4. 4 Špecifické/konkrétne ciele jednotlivých tém vo vzdelávacích osnovách
  4. 5 Forma záverečnej skúšky

1. Obsah a proces vzdelávania

V prvom rade je potrebné vymedziť pojmy obsah a proces, resp. normatívnu a procesuálnu stránku vzdelávacích programov (vzdelávacieho procesu), ktoré sa v žiadosti o akreditáciu prelínajú a dopĺňajú. Porozumenie odlišnostiam medzi nimi determinuje korektné vyplňanie jednotlivých častí v žiadosti o akreditáciu vzdelávacieho programu a jej kvalitu:

- normatívna (obsahová) stránka nám odpovedá na otázku **ČO?** má účastník vzdelávania vedieť, naučiť sa, osvojiť si, patrí tu obsah (náplň vzdelávacieho programu) a jeho ciele, ktoré sa na obsah úzko viažu,
- procesuálna (metodická) stránka nám odpovedá na otázku **AKO?** sa to bude účastník vzdelávania učiť, osvojovať si stanovený obsah (prostredníctvom akých stratégií, metód, foriem, prostriedkov) budú napĺňané stanovené ciele a zámery?

Obsahová stránka vzdelávacieho programu sa viaže predovšetkým na zámery, ciele vzdelávacieho programu a stanovené normy v podobe vzdelávacích štandardov, ktoré má absolvent programu preukázať pri záverečnej skúške.

2. Čo je cieľ, aké druhy cieľov je potrebné vo vzdelávacom programe formulovať?

Cieľ je plánovanou a očakávanou kvalitou, ktorá sa má prejavíť na úrovni psychického rozvoja účastníkov vzdelávania a ku ktorej má dôjsť v dôsledku pôsobenia obsahu a zámernej činnosti lektorov a školiteľov. Na cieľ sa môžeme pozerať ako na POŽIADAVKU na niekoho, na niečo alebo ako na OČAKÁVANÝ VÝSLEDOK. Ciele determinujú výber stratégií, metód, organizačných foriem a materiálnych prostriedkov pri realizácii akreditovaných vzdelávacích programov. Pre potreby efektívneho vyplnenia žiadosti o akreditáciu uvádzame delenie cieľov na hlavné (všeobecné) a špecifické (konkrétne).

Hlavné (všeobecné) ciele sú prioritné, účastník ich má dosiahnuť počas absolvovania vzdelávacieho programu. Vyjadrujú zámer vzdelávacieho programu. Z obsahovej stránky predstavujú isté požiadavky, "normy", na činnosť subjektu, transformované do vzdelávacích podujatí a aktivít daného žiadateľa.

Špecifické (konkrétne) ciele sú presnejšími - špecifikovanými definíciami, formuláciami vytvorenými priamym rozkladom všeobecných cieľov na menšie rozpracované položky. Tieto umožňujú postupné, gradujúce, vnútorne späté a vzájomne prepojené dosahovanie všeobecných cieľov prostredníctvom aktivity účastníkov v jednotlivých činnostiach. Formulácie špecifických cieľov sú vytvárané za pomoci aktívnych slovies v neurčitku.

Špecifické ciele musia spĺňať tieto požiadavky:

- musia byť konzistentné (nižšie ciele podriaďujeme vyšším),

- musia byť primerané (súladi požiadaviek cieľov s možnosťami a schopnosťami účastníkov i lektorov a materiálnymi podmienkami a pod.),
- musia byť jednoznačné (nepripúšťa sa viacznačný význam cieľov, rôznosť vysvetlení),
- musia byť vyjadrené v pojmoch výkonov účastníkov (vopred stanovíme konečný stav – výkon, ktorý sa má u účastníkov dosiahnuť),
- musia byť kontrolovateľné (porovnáваме dosiahnutý stav u účastníkov so stanovenými cieľmi),
- rešpektujú taxonómiu cieľov (úroveň osvojenia vedomosti, zručnosti, postojev).

Špecifické (konkrétne) ciele stoja najnižšie a predstavujú výchovno-vzdelávacie ciele jednotlivých vzdelávacích činností, aktivít. Inými slovami, špecifické ciele musia byť naformulované tak, aby neprípádala do úvahy žiadna iná interpretácia, aby sa nedali interpretovať rôznorodo, aby nemali viac významov. Špecifické ciele vyjadrujú relatívny výkon v danej oblasti rozvoja osobnosti.

Na čo sú nám špecifické ciele?

- Aby sme mohli spätne vyhodnotiť, či sa nám ich podarilo splniť alebo nie.
- Aby sme ich mohli merať, teda do akej miery boli/neboli splnené.
- Aby sme mali jasno v tom, čo chceme od účastníka vzdelávania na konci výchovno-vzdelávacej činnosti.
- Aby sme poznali zámer, vedeli, k čomu má výchovno-vzdelávacia činnosť smerovať.
- Aby sme si ujasnili, čo je prioritou a čo je vedľajšie.

3. Ako formulovať špecifický cieľ a načo sú nám taxonómie?

Proces transformovania všeobecného cieľa na špecifický (alebo tvorenie špecifického cieľa) sa nazýva operacionalizácia. Ňou žiadateľ v podstate určuje požadovanú kvalitu výkonu účastníka vzdelávania. Zohľadní pri tom aktuálne podmienky, v ktorých sa výchovno-vzdelávací proces realizuje, ako aj jednotlivé úrovne kognitívneho, afektívneho a psychomotorického rozvoja účastníkov.

Pri operacionalizácii všeobecného cieľa na špecifický je potrebné naformulovať vetu, v ktorej budú odpovede na štyri otázky: Čo má účastník vedieť? Čo to znamená vedieť? Do akej miery to má vedieť? Za akých podmienok to má vedieť?

V nasledujúcej časti konkrétne analyzujeme tieto štyri kroky, ktoré tvoria postup pri operacionalizácii cieľa.¹

---

¹ modifikované podľa Turek, 2010

Krok 1: VÝKON. Čo má účastník vedieť? Zmyslom tohto kroku je, aby si žiadateľ uvedomil, že musí plánovať najmä činnosť účastníkov vzdelávania. Zodpovie otázku: „Čo má účastník vzdelávania vedieť?“ Pri odpovedi si pomôže slovami: „Účastník má vedieť, poznať, osvojiť si, uvedomiť si? Napríklad: Účastník má vedieť, čo sú voľby.“

Krok 2: KVALITA VÝKONU: Čo to znamená vedieť? V tomto kroku by mal žiadateľ splniť požiadavku jednoznačnosti, kontrolovateľnosti a primeranosti. Odpovedá na otázku: Čo znamená vedieť, poznať, osvojiť si, uvedomiť si? Odpoveď má mať relatívne jednoznačný význam. Znamená to, že výkon účastníkov vzdelávania je potrebné opísať aktívnymi (činnosťnými) slovesami, ktoré sú uvedené v taxonómiách. Žiadateľ priradí činnosti operácie, ktoré ma účastník vykonať, t. j. aktívne činnosťné slovesá (napr.: vlastnými slovami opísať, navrhnúť, porovnať, vymenovať, interpretovať, vyhľadať, prirovnáť atď.).

Krok 3: PODMIENKY VÝKONU. Pri vymedzovaní podmienok, za ktorých ma účastník výkon dosiahnuť, si žiadateľ pomôže otázkou: „Za akých podmienok to má účastník vykonať?“ Napríklad pomocou pojmovej mapy, plagátu, mapy, spamäti, vo dvojici, v skupine, individuálne, s pomocou lektora, kouča atď.

Krok 4: NORMA VÝKONU. Určiť mieru – normu očakávaného výkonu, t. j. hranicu vedomostí a nevedomostí – minimálny výkon, ktorý je potrebný, aby účastník nadobudol zručnosť, vedomosť, schopnosť aspoň na minimálnej úrovni. Žiadateľ si pomôže otázkou: „Do akej miery to má účastník vedieť?“ (Ide o minimálne akceptovateľnú normu výkonu). Táto miera môže byť vyjadrená rôzne, napr.: časom (jedno stanovisko za 3 minúty), počtom (6 z 10 indícií správnych), povolenou odchýlkou (najviac 5 chybných odpovedí), presnosťou (na dve desatinné miesta). Pri určovaní miery osvojenia si širšej témy sa odporúča uviesť tzv. typové úlohy (otázky, praktické príklady, konkrétne ukážky), ktoré by mali účastníci splniť a ich správne splnenie, zodpovedanie, vyriešenie možno považovať za spodnú hranicu splnenia výchovno-vzdelávacích cieľov vzdelávacieho programu.

Aký je rozdiel medzi všeobecným a konkrétnym cieľom?

Je dôležité podotknúť, že slovesá, ktoré sa objavujú vo všeobecných formuláciách cieľov sa neodporúča používať v špecifických/konkrétnych cieľoch. Ide napr. o tieto „zakázané“ slová: *vedieť, uvedomiť si, rozvíjať, poznať, oboznámiť sa* a i. Uvedené slová môžu byť v špecifickom/konkrétnom ciele uvedené iba pod podmienkou, že ihneď za nimi bude nasledovať aktívne sloveso v neurčitku, ktoré nájdeme v jednotlivých taxonómiách² (napr.: Účastník má vedieť vymenovať..., účastník má vedieť porovnať...). Uvedené zakázané slovesá

---

² Pre každú oblasť rozvoja osobnosti sú vypracované taxonómie:

KOGNITÍVNA – revidovaná Bloomova taxonómia, ktorú upravili Andersonová a Karthwohl

AFEKTÍVNA – taxonómia vzdelávacích cieľov podľa Krathwohla

PSYCHOMOTORICKÁ – Simpsonovej taxonómia vzdelávacích cieľov

Viac informácií o formulovaní cieľov nájdete na [e-learning](#) - Šlabikár neformálneho vzdelávania.

môžeme považovať aj za jeden z identifikátorov rozpoznania hlavného/všeobecného a špecifického/konkrétneho cieľa.

Špecifické ciele formulujeme spravidla v troch oblastiach rozvoja psychických procesov učiaceho sa. Podľa Tureka (2010) sa špecifické ciele zvyknú na základe psychických procesov učiacich sa rozdeľovať na kognitívne, afektívne a psychomotorické.

Kognitívne ciele – poznávacie (HLAVA – informácie, vedomosti, myslenie)

- osvojiť si poznatky, teda nadobudnúť vedomosti, ale aj rozvinúť intelektové zručnosti (spôsobilosti) a poznávacie schopnosti (vnímanie, zapamätanie, myslenie);
- účastník by mal vedieť, čo a na akej úrovni sa od neho očakáva (reprodukcia učiva, vysvetlenie, aplikácia, a pod.);
- zahrňujúce oblasť vedomostí, rozumových zručností, kognitívnych schopností (vnímanie, pamäť, myslenie a tvorivosť). Pretože prevažujú pri vzdelávaní, nazývajú sa vzdelávacie ciele.

Afektívne ciele – výchovné (SRDCE – city, prežívanie, postoje)

- zahrňujú citovú oblasť, oblasť postojov, oblasť hodnotovej orientácie, sociálno-komunikatívnych zručností, všeobecných schopností, záujmov, motívov a osobnostných vlastností (charakterových, vôľových);
- v tejto oblasti cieľov sa plánuje, kde vo vzdelávaní účastník dostane možnosť pre vyjadrenie svojich myšlienok, skúseností, utváranie postojov, presvedčení, morálneho vedomia.

Psychomotorické ciele – výcvikové (RUKA – zručnosti, úkony, manuálna a fyzická činnosť)

- nadobudnúť a rozvinúť sensoricko-motorické zručnosti, návyky a schopnosti (napríklad pri telesnom pohybe, manipulácii s predmetmi, nástrojmi, prístrojmi, simuláciou, imitáciou), teda nadobudnúť skúsenosti z praktickej činnosti, vyžadujúce si nervovo - svalovú koordináciu;
- dominujú najmä v praktickej výučbe, v odbornom výcviku.

Čo sú taxonómie?

Najčastejšou chybou v chápaní taxonómií je fakt, že taxonómie považujeme za hierarchické usporiadanie cieľov. Nie je to pravda. V taxonómiách ciele nie sú. V taxonómiách sú hierarchicky usporiadané psychické funkcie a procesy, kde platí, že vyššia funkcia automaticky zahŕňa nižšiu. Taxonómie používame ako pomôcku pri operacionalizácii cieľov. K jednotlivým psychickým funkciám a procesom sú priradené aktívne slovesá v neurčitku. Preto, ak vyberieme aktívne sloveso v neurčitku a použijeme ho pri operacionalizácii kognitívneho cieľa, vieme, na akej kognitívnej úrovni účastníka rozvíjame, či teda bude výchovno-vzdelávacia činnosť zameraná na tréning pamäte (napr.: vymenovať, zopakovať, reprodukovať), porozumenia (napr.: povedať vlastnými slovami, uviesť príklad, porovnať) alebo hodnotiaceho myslenia (napr.: vysloviť mienku, obhájiť, zdôvodniť).

Je nevyhnutné formulovať pri jednotlivých témach vzdelávania všetky tri druhy cieľov vo vzťahu k rozvoju osobnosti účastníka po stránke kognitívnej, psychomotorickej a afektívnej?

Nie, nie je to nevyhnutné. Dôležité je zamerať sa na tú oblasť, ktorá je v rámci danej témy podstatná a ktorú v danej vzdelávacej téme prioritizujeme.

4. Usmernenia k tvorbe obsahovej stránky vzdelávacieho programu

Nasledujúce usmernenia sú formulované vo vzťahu k piatim častiam žiadosti o akreditáciu vzdelávacieho programu, ktoré sa týkajú obsahovej stránky programu.

4.1 Krátka charakteristika vzdelávacieho programu

(uvádzame zámer vzdelávacieho programu alebo hlavný cieľ)

Je potrebné uviesť, s akým zámerom je vzdelávací program koncipovaný, k čomu má prispieť. O čo v programe pôjde, do akej oblasti je program nasmerovaný. Charakteristika vzdelávacieho programu má byť jeho opisom, stručnou informáciou o programe. V tejto časti žiadosti je možné formulovať i **hlavné (všeobecné)** ciele vzdelávacieho programu. Tu nie je nutné príliš konkretizovať, skôr snažiť sa dosiahnuť kompatibilitu s charakterom žiadateľa a inšpirovať sa pri ich formulovaní cieľmi subjektu, ktorý o akreditáciu žiada, jeho skúsenosťami v oblasti vzdelávania (vytárame niečo nové, modifikujeme, inovujeme, robíme nadstavbu?) a východiskovou situáciou, ktorá je povinnou súčasťou žiadosti o akreditáciu (stručne charakterizovať, ako vzdelávací program reflektuje problém/potreby identifikované vo východiskovej situácii).

4.2 Profil absolventa

(formulujeme kompetencie/spôsobilosti)

Odpovedá na to, akými kompetenciami (spôsobilosťami) má absolvent vzdelávacieho programu disponovať. Často je táto časť programu nesprávne vyplňaná cieľmi. Dovoľme si upozorniť, že kompetencie absolventa nie sú/nemajú byť totožné s cieľmi, ktoré formulujeme v rámci jednotlivých tém vo vzdelávacích osnovách. Kompetencia (spôsobilosť) je kľúčový pojem, ktorý v sebe obsahuje vedomosti, zručnosti, návyky, názory, postoje.

Pri uvádzaní kompetencií v profile absolventa, je potrebné predstaviť si človeka a písať o tom, čo všetko má byť spôsobilý vykonávať, robiť, činiť.

Uvedené ilustrujeme na nižšie uvedenom príklade, kde je formulovaná kompetencia, ktorou by mal absolvent vzdelávania disponovať .

Kompetencia – *plánovať a projektovať výchovno-vzdelávacie činnosti*. Túto kompetenciu je možné nadobúdať dlhodobo aj celoživotne. Účastník vzdelávania by ju najprv mal nadobudnúť na počiatočnej úrovni - začiatočníka a až potom ju následne rozvíjať ďalej, možno aj na úroveň profesionála. Túto kompetenciu je potrebné nadobúdať a rozvíjať u účastníkov v oblasti kognitívnej – účastník potrebuje nadobudnúť o plánovaní a projektovaní vedomosti. V oblasti afektívnej by mal dostať účastník vzdelávania príležitosť prijímať isté názory a reagovať na ne, vytvárať si postoje, oceňovať hodnotu javov, integrovať hodnoty do systému charakterovej štruktúry osobnosti. V oblasti psychomotorickej je potrebné konfrontovať účastníkov vzdelávania s praktickou činnosťou v akejkoľvek podobe a forme. Praktická činnosť, autentická skúsenosť, je pre nadobudnutie kompetencií nevyhnutná, pretože tak získavame skúsenosti a zručnosti, ktoré sú neprenosné.

Chápanie pojmu kompetencia má teda dve úrovne. Úroveň rozvoja kompetencie (začiatočník, pokročilý, profesionál) a oblasti rozvoja (kognitívna, afektívna a psychomotorická oblasť).

Kompetencie nadobúdame a rozvíjame prostredníctvom dosahovania špecifických cieľov vo vzdelávacích činnostiach a aktivitách.

Rozdiel medzi kompetenciou a cieľom uvedieme na konkrétnom príklade:

Kompetencia: Účastník (po absolvovaní vzdelávacieho programu) rozumie základným princípom neformálneho vzdelávania a vie ich aplikovať do praxe.

Špecifický cieľ (kognitívny): Účastník ma po ukončení vzdelávacej témy/aktivity/činnosti vedieť porovnať formálne a neformálne vzdelávanie na základe vymenovania piatich rozdielov (znakov), prostredníctvom konkrétnych príkladov, v spolupráci so skupinou.

4.3 Hlavné ciele vzdelávacieho programu

(formulujeme zámery vzdelávacieho programu)

V žiadosti o akreditáciu sa objavujú požiadavky na formulovanie cieľov vzdelávacieho programu ako celku. Pri formulácii hlavných cieľov vzdelávacieho programu nám pomôžu otázky:

S akým zámerom predkladáme daný vzdelávací program? K čomu chceme účastníkov prostredníctvom vzdelávania v tomto programe viesť? Ktoré témy budú v rámci vzdelávacieho programu riešené?

Často sa v tejto časti žiadosti kopírujú konkrétne (špecifické) ciele, ktoré sa uvádzajú už vo vzdelávacích osnovách pri jednotlivých témach, čo je považované za duplicitu. V tejto časti je potrebné rámcovo vymedziť ciele programu ako takého, teda ako celku.

4.4 Vzdelávacie osnovy

(uvádzame špecifické/konkrétne ciele k jednotlivým témam)

Pri každej téme vzdelávacích osnov je potrebné uvádzať špecifické (konkrétne) ciele podľa vyššie opísanej metodiky operacionalizácie cieľov a podľa taxonómií. Až v tejto časti sú ciele konkretizované tak, aby ciele spĺňali kritériá špecifických cieľov (pozri vyššie).

Ciele formulujeme pre účastníkov vzdelávania, nie pre lektorov a školiteľov.

Najčastejšími chybami pri formulovaní špecifického (konkrétneho) cieľa je jeho nahrádzanie témou alebo obsahom, popis činností/aktivity, ktorú sa chystáme realizovať, orientácia cieľov na lektora nie účastníkov.

4.5 Forma záverečnej skúšky

(uvádzame obsahový a výkonový štandard)

Vzdelávacie štandardy reprezentujú výstupy, vopred nastavené normatívy, ktoré by mali účastníci po absolvovaní vzdelávacieho programu pri záverečnej skúške preukázať.

Vzdelávacie štandardy sa delia na obsahový a výkonový štandard. Toto nech je vodítkom pri stanovovaní požiadaviek na záverečnú skúšku. Obsahový štandard definuje, čo má účastník preukázať, akú vedomosť, zručnosť v danej oblasti alebo téme. Obsahový štandard určuje minimálny obsah vzdelávania.

Výkonový štandard definuje mieru výkonu v danej oblasti, t. j., do akej miery to má účastník vedieť, preukázať, predviesť, ako podrobne, do akej hĺbky, aký počet čoho má predviesť, prezentovať atď. Výkonová časť je formulácia výkonov, ktorá určuje na akej úrovni má účastník niečo ovládať. Ak chceme zachovať princíp objektivity pri záverečnom hodnotení účastníkov je nevyhnutné jasne definovať kritéria požadovaného výkonu. Aká je požadovaná minimálna úroveň spôsobilosti, ktorú má účastník preukázať, aby úspešne absolvoval vzdelávací program?

Použitá literatúra:

TUREK, I. 2010. *Didaktika*. Bratislava: Iura Edition, spol. s. r. o., 2010. Druhé prepracované vydanie. ISBN 978-80-8078-322-8.

Schválené Uznesením č. 1 Akreditačnej komisie v oblasti práce s mládežou zo dňa 15.05.2020.

Dokument nadobúda účinnosť dňa 12.6.2020.